

Исмаил Кадаре
Кьорферманът

I

Още предпоследната седмица на септември се разбра, че всичко, което става, не е случайно. След като новият ходжа Ибрахим падна по стълбите на минарето непосредствено подир изпяването на първия си езан, предизвикал всеобщото възхищение на онези, които го чуха, се заговори за внезапното заболяване на престолонаследника, причинено пак след появяване на публично място. Последваха още няколко събития през същата смутна седмица, краят на която поднесе нова изненада. Както разправяха, докато английският посланик бързал към султанския дворец да занесе, дългоочакваната новина на падишаха за одобряването от Британското правителство на един важен кредит, каретата му се преобърнала.

Някаква жена (или може би мъж, забулен с фередже), която подозираха, че била втрещила поглед в каретата, докато преминавала моста към Синята джамия само миг преди да се преобърне колата, бе търсена сред тълпата, дори преследвана дълго из уличките, ала така и не я откриха. Но независимо, че злосторникът не се намери, едно бе ясно за всички: каретата на посланика, както и пада нето на новия ходжа, заболяване то на престолонаследника, наред с останалите случки, не бе причинено от нищо друго, освен от уроки на лоши очи.

И това не се случваше за първи път. Людската памет, дори архивите и държавните хроники, гъмжаха от подобни истории, които потвърждаваха, че от време на време лошите очи се развилняват и подобно на епидемиите, дори и по-лошо от тях, започват да носят беди и злочестия. Не случайно в приказките на хората от незапомнени времена съществуваше изразът „изядох го лоши очи“.

Но тази есен, навярно поради студеното и влажно време, а може и в резултат на икономическите затруднения, ударите нанесени от злооките се чувствуваха още по-осезаемо. Ето защо безпокойството и раздражението на хората бе голямо, така както бяха по-пълни и докладите за тези неща, които разправяха, представяли лично на върховния владетел.

Вече дни наред се очакваше какво ще предприеме султанът. Ако не някой декрет (имаше хора, които бяха убедени, че той ще обяви декрет), поне някакво решение, разпореждане или секретно циркулярно писмо.

До вторник вечерта от канцеларията на султана не казаха нищо. И както винаги при подобно напрегнато очакване, към предишните

предположения, какво решение ще се вземе, се прибавяха и нови, обикновено много по-мъгляви.

Едно време в случаите на „уроки от лоши очи“ такива хора са били наказвани жестоко подобна на еретиците: изгаряли ги във варници, одирали им кожата, или ги затрупвали живи с камъни. В столицата още се помнеше одирането на старичката Шаниша, която с един поглед успяла да лепне на дъщерята на предишния султан Азиз епилепсията, предизвикала първоначално отчаяние у бащата, а впоследствие причинила и продължителната му болест, която го принудила да се откаже от престола и да създаде такива бъркотии, та на държавата ѝ трябвало години, докато се съвземе.

Така били наказвани преди хората с лоши очи, но сега, след големите реформи, държавата се бе модернизирала и подобни наказания изглеждаха варварски и някак извън времето.

Тогава какво ще правим? Да галим с перо злооките и да ги Оставим да се вдят, докато уморят не само хората, а сринат и оградите на къщите ли? Така говореха тези, които нямаха капка милост спрямо злооките и общо взето се опълчваха срещу всяко смекчаване на държавните закони. И наистина, къде се е чуло и видяло да е премахнато зло, без да се вземат сурови мерки? Нима стигаше да задължат злооките да сложат някакви стъкла върху очите си, каквито току-що бяха измислени по гяурските земи, някакви си дяволски стъкла наречени „очила“? Или да завържат очите им с черни превръзки, каквито носят морските пирати?

В никакъв случай, защото лошите очи, били те завързани с черна превръзка или скрити зад ония прокълнати стъкла, отровата пак ще се излива от тях. Дори и със сажди да ги намажеха, както бе станало на мода в последно време да си цапат очите столичните кокони, нищо нямаше да се промени.

Така приказваха и си блъскаха ума хората, видели се в чудо какво да правят, докато най-сетне в петък бе обявен декретът.

Както всички значителни декрети името му бе кратко – Кьорферман, но всъщност не беше нито безмилостно суров, нито пък толкова благ, колкото се очакваше. Беше нещо средно между двете, което караше страните, застъпващи противоположни мнения да останат неудовлетворени, но с някакво глухо недоволство, в което въпреки това не бе трудно да се долови известно възхищение към държавата и особено към върховния владетел, който умееше да се извиси и да застане над талазите на човешките страсти.

Невероятно бързо, още през първата седмица след обявяването на

Кьорфермана, станаха известни някои подробности при обсъждането на проектодекрета в правителството, където както винаги се бяха сблъскали жестоко клана на Кюприлиите с този на шейх-юл-исляма. Кюприлиите, без да се осмелят открито да се противопоставят на декрета, настоявали за по-меки мерки спрямо злооките, като отстраняване от служебните им постове, забрана да се появяват на публични места, домашен арест и най-много интерниране или изолиране на определено място, както се постъпва със заразно болните. Шейх-юл-ислямът и привържениците му пък настоявали за традиционните древни наказания, докато султанът, след като изслушал търпеливо и двете Страни, без да оправдава нито едната, нито другата, сметнал, че и двете поотделно имат право. Кьорферманът съдържаше компромис, така, че цялото недоволство на онези, които се бяха обявили срещу варварските наказания, се стоварваше върху клана на шейх-юл-исляма и обратно, омразата на фанатиците се изливаше върху Кюприлиите. Самият султан оставаше извън този водовъртеж, но изпитваше еднакво възхищение към двете страни, онова особено възхищение, примесено с чувство на съжаление, произтичащо от факта, че освен другите големи дела, върховният владетел трябва да се занимава и с безкрайните разпри между враждуващите кланове.

Още преди разгласяването му в печата и от глашатаяте, в определени столични кръгове вече се знаеха главните точки на декрета. Съдържанието на Кьорфермана бе горе-долу следното:

Поради зачестилите напоследък случаи на урочасвания от лоши очи, в резултат на което тази злоокост (думата бе взета от някакъв стар речник от шестнадесети век) има опасност да прерасне в истинска епидемия, държавата, с оглед да защити своите интереси, както и тези на поданиците си от застрашаващата ги беда, е принудена да вземе редица мерки.

Хората с лоши очи не се наказват със смърт както някога, а само им се отнема възможността да пакостят. И това ще стане с премахване оръдието на злините, което в случая са лошите им очи.

По такъв начин се узаконяваше с декрет ослепяването на всички онези, за които се докажеше, че имат лоши очи.

Този акт, тоест ослепяването, ще се извършва срещу парично обезщетение от страна на държавата, което ще бъде по-голямо за онези, които доброволно се представят, и по-малко за останалите.

Ще се извърши *обезочаване* (думата се употребяваше за първи път в официален документ), значи щяха насилствено да се вадят очи, дори и без възнаграждение, на всички онези, които по различни начини ще се

опитат да избегнат ослепяването като се укриват или противопоставят.

Отправяше се призив към поданиците на вековната османска империя да разобличават открито или чрез анонимни писма хора с лоши очи, като посочат в края на донесението цялото име както и точния домашен или служебен адрес на подозрителните. Това разобличаване се отнасяше както до обикновените хора, така и за висшите служители, независимо от отговорните постове, които заемаха в държавата йерархия.

Последната фраза накара очите на много хора да застинат за миг, сякаш търсят невидима точка в пространството.

II

Понеже продължаваха едновременно да се използват и двата начина за информация – старият, посредством глашатаите, и новият, чрез вестниците, имаше декрети, които правеха по-силно впечатление, когато ги чуеш с ушите си, както и такива, чиято тежест вестникът предаваше по-добре, това естествено зависеше от характера на декрета, и от факта кого засяга – широките неграмотни маси или елита.

Кьорферманът, и в двата начина на оповестяването му, изведнъж се стори на всички ужасяващ. На пръв поглед сякаш можеше да се възприеме от мозъка, чрез двете сетива едновременно – очите и ушите. Навярно така се обясняваше фактът, че тези, които го бяха чули най-напред от глашатаите, побързаха да си купят вестник, за да го видят и написано, и обратно, онези, които отначало го бяха прочели в печата, оставяха вестниците на масата в кафенето или на скамейката в градината и бързо се отправяха към някой кръстопът, където се очакваше да мине глашатаят.

Нещо познато, но някак позабравено през последните години, започна да кръжи из въздуха – страхът. Това беше особен вид страх съвсем различен от онзи, който поражда болестите, крадците, привиденията или смъртта – страхът от държавата. Леден, ненасочен към конкретно лице, без определени размери, с една огромна необхватна празнота, която въпреки това ден след ден и час след час, изпълваше всичко, поглъщаща с механизма си стотици хиляди хора. Същото се бе случило и преди шест години, когато се развихри кампанията срещу забранените секти, успели да надигнат глава. И много по-отдавна, преди петнадесет години, при разкриването на големия заговор, който привидно изглеждаше свързан само с тесен кръг висши служители, но постепенно злото рефлектира и върху хиляди семейства.

Хората, с вродената си склонност да запаметяват всеобщите беди, бяха забравили или по-скоро смятаха, че са забравили, особената атмосфера, която се създава в навечерието на повсеместен смут. Онова вцепенение, онази пуста глухота в периода на неизвестност между появяването на заплахата и първите ѝ удари, когато надеждата, че може би това не е истина, че нещо може да се избегне и да се отърсят от злото като от кошмарен сън, вместо да смекчи, изостри още повече ужаса.

Така смятаха, но след ударите на тъпана, когато чуха първите думи на глашатаите, се убедиха, че нищо не са забравили, че всичко се е

запечатало в паметта им, грижливо скрито като отрова в пръстен. И сега, както някога, преди мозъкът им да схване за какво всъщност става дума, почувствуваха в устата си познатото първо пресъхване на небцето, след което идваше всичко останало. Още в самото начало се долови, че в сравнение с кампанията срещу забранените секти и всички подобни други случаи, сегашният бе много по-страшен. И действително така беше, защото той се отнасяше до нещо неопределено и всеобщо. Всички ясно съзнаваха какво означава това. Самите те или близките им го бяха изпитали, дори тогава, когато привидно ударът бе насочен срещу определени кръгове, както в случая със сектите, или с отделни висшестоящи служители, като при държавния заговор. Докато сега, когато явно ставаше дума за нещо толкова неопределено като преценката за добрия или лош поглед, свързан с едно толкова общо нещо, каквото бяха очите (очи имаха всички и никой не можеше да си въобразява, че е възможно да се отдръпне встрани, като каже, че тази история не го засяга), всеки бе убеден, че новата кампания ще бъде нечувана по своята жестокост и размери. Веднага се долавяше, че нейният водовъртеж стремглаво и безмилостно щеше да ги повлече, да ги съсипе напълно.

Още в събота сутринта навсякъде по домовете, учрежденията и кафенетата не се говореше за нищо друго, освен за новия декрет. Но както се бе случвало и по време на предишните кампании, в пълно противоречие с мрачната потиснатост, която гнетеше човешките души, разговорите за новото събитие често се водеха нехайно, с пренебрежение и някак присмехулно. На хората сякаш им се струваше, че това е най-добрият начин да се откъснат от останалото и на първо място да се освободят от всякакви съмнения, че треперят от декрета при мисълта, че могат да станат негови жертви. Въпреки това настъпваше миг, докато говореха или се смееха, очите им внезапно да застинат, вперени едни в други, като стъклени стрели. Беше страшният миг, когато всеки мислеше за другия: „Ами ако му се стори, че аз имам лоши очи?“

Но това траеше само секунди, докато някой от тях отместеше погледа си встрани, и пак продължаваха смеховете и коментарите. Ала обикновено все се въртяха около същата мисъл, и макар привидно да се мъчеха да я отстранят, тя тревожеше всички: „Какви по-точно бяха лошите очи и имаше ли конкретен начин това да се потвърди?“

Мненията бяха най-различни. Споменаваха се народното поверие, че лошите очи се срещали между синеоките и много по-рядко сред хората с тъмни очи, но всеизвестно бе, че цветът не е достатъчен за разкриването на злооките, още повече когато ставаше дума за една

многонационална империя, в която много от народите бяха светлооки, русококи и с по-бяла кожа от останалите. Не, цветът на очите в никакъв случай не бе достатъчен, тъй като беше само една особеност, както някои хора бяха кривогледи, други с малки или прекомерно големи очи. Несъмнено; това не можеше да бъде мерило, дори и съчетанието на всичките тези неща в едни очи не доказваше наличието на злоочие. Имаше нещо друго, друго. Някакво особено вродено преплитане на очите с пагубните последствия, които пораждаше погледът им, вперен в пространството... Естествено, беше малко трудно това да се долови, още повече, че декретът не даваше никакви пояснения. Но докато в него не се спираха на тези подробности, специалните комисии, които се създаваха навсякъде, с положителност бяха получили указания, и то съвсем точни, за установяване на злоочието, с цел да се избегнат недоразуменията и евентуалните злоупотреби.

Обикновено това бе мигът, когато сподавяйки тревожната си въздишка, хората продължава с оживление разговора за Кьорфермана.

Така се случваше най-често из учрежденията, кафенетата, които гъмжаха от слухтящи доносници, или по домовете, в присъствието на гости, но когато останеха сами, хората бързо се отправяха към огледалата из къщата и замислени дълго стояха пред тях. Втренчваха се черни очи, за да се уверят, че цветът на ретината им е твърде тъмен и е изключено върху тях да падне каквото и да било подозрение. Взираха се синеките или тези с кехлибареножълти очи, но за разлика от първите – със съвсем противоположната мисъл, дълго стояха пред огледалото и кривогледите, хора със зачервени от алергии, високо кръвно налягане или други заболявания очи, трети с потъмнели от жълтеница белки, хора с подпухнали от зъбобол или пиянство очи, та чак до онези, чиито очи вече имаха перде.

Никой, освен слепите, не бе сигурен, че може да се окаже извън обсега на декрета и както много скоро всички разбраха, именно в това се състоеше могъщата сила на Кьорфермана.

Но докато част от хората смятаха, че със замени лица и присмехулни коментари, могат да пропъдят злото от себе си, много други тихо-мълком започнаха да странят от живота, да не ходят дори по улиците и кафенетата, с надеждата, че по този начин ще бъдат забравени. Затворени по домовете си, често изпънати в леглата, завити презглава, те се мъчеха да си припомнят личните си врагове или онези, които искаха да ги изместят в службата и можеха да се възползват от създалото се положение, за да ги оклеветят. Някои, с цел да предотвратят злото, първи

написаха доноси с надеждата, че ако не осуетят своевременно евентуалните си врагове, поне да неутрализират клеветите им.

Междувременно, докато продължаваха приказките, шушуканията и коментарите около новия декрет, наред с действията, които с положителност бяха предприети, но се пазеха в тайна, като постъпването на донесенията, или изготвянето въз основа на тях първи списъци със съмнителни лица, бе сформирана Централната комисия, която щеше да ръководи кампанията с многобройни клонове по четирите краища на империята. Непосредствено след това се откриха някакви странни учреждения с още по-необикновено наименование *кьорофис*, образувано от съчетанието на османската дума „кьор“ с „офис“, взета бог знае откъде, от проклетите езици на французите или англичаните.

Хората се тълпяха пред току-що окачените табели и въпреки че мнозина от тях под думата *кьорофис*, прочетоха написаното със ситни букви на турски „Служба за ослепяване“, минувачите почти без изключение задаваха въпроса: „Какви са тия служби? Какво ще правят в тях?“

Какво ще правят в тях ли? Та то се знае. В кой свят живееш, не чу ли за новия ферман, който току-що обяви нашият велик султан? Да му дари всевишният дълъг живот...

Но това, с което щяха да се занимават кьорофисите, не стана изведнъж ясно. Мнозина смятаха, че те просто ще събират донесенията, за да ги изпратят след това по-горе на други, но когато видяха да поставят в помещенията нещо като железни легла отстрани с ремъци, подобни на операционните маси в болниците, не бе трудно да се досетят, че изваждането на очите ще се извършва именно тук. С течение на времето и особено когато кампанията стигна своя връх, стана съвсем ясно какво представлява всъщност кьорофисът и какво ще правят в него. Освен това всеки поданик, независимо че адресите на комисиите бяха разлепени навсякъде, ако желае, можеше да предаде донесенията си и в кьорофисите. И наистина в нито един от тях не липсваше железното легло за ослепяване (кьорпостелята). Но леглата бяха по-скоро символични. Всъщност ослепяването се извършваше на друго място, докато тук в много редки случаи, когато трябваше да се даде урок за назидание на квартала или близката улица.

Както показва времето кьорофисите служеха повече за друго, отколкото за приемане на доноси или за ослепяване. Те, за разлика от това, което в началото се мислеше, колкото мрачни и злоещи да бяха като името си, се превърнаха в места, изпълнени с оживление. Хората се отбиваха в тях да научат новини за кампанията, да си изяснят различните

точки на декрета, да чуят допълнителните разпоредби на Централната комисия, или да разменят последните коментари, свързани с лицето Хикс, което след продължителни колебания, накрая доброволно се явило да му извадят очите, сипейки хвалебствия за върховния владетел и прочие.

Имаше хора, на които им бе приятно да прекарат част от времето си в кьорофиса, дори някои идваха с чашата кафе от близкото кафене, за да го изпият там, други, обикновено по-младите, доброволно служеха за куриери, като разнасяха пликове с писма или разпореждания бог знае къде, а на трети, често най-ревностните привърженици на декрета, им доставяше удоволствие да говорят дълго със звучен глас и разпалени очи за доброто, което ще донесе Кьорферманът, след като светът, очистен най-сетне от злоките, ще стане по-съвършен и по-красив.

Тази някак празнична атмосфера от време на време внезапно се нарушаваше от шумното нахлуване на тълпи хора, които възбудени и запъхтени, влачеха някой злоок, хванат на местопрестъплението, или друг опълчил, се открито срещу султанския декрет.

Въпреки всичко, макар кьорофисите да бяха опровергали мрачната си слава и да наподобяваха повече на най-обикновени публични места, веднага се долавяше, че приложението на Кьорфермана нямаше да бъде толкова лесно. В една от разпоредбите си Централната комисия бе посочила ясно петте начина за ослепяване: византийско-венецианският (чрез едно желязо с две игли), тибетският (посредством притискане на стомаха с камъни, докато очите изскочат от орбитите), местният начин (изгаряне с киселина), римско-картагенският (ослепяване със силна светлина) и европейският (с продължителна тъмнина).

В същата разпоредба се посочваше, че освен паричното обезщетение се предоставя и правото на избор за начина на ослепяване на всички онези, които доброволно се представят пред комисиите. Тук се включваха и други лица, за които по различни съображения комисиите смятаха за необходимо да им се предостави това право.

Не беше трудно да се предположи, че два от начините – римско-картагенският и европейският – ще бъдат предпочитани, дори ще се смятат за голяма благосклонност спрямо жертвите. И двата, освен че осигуряваха ослепяване без никаква болка, оставяха очите на жертвите непокътнати, нямаше да зяят празни очните кухини, нито пък да личат страшните белези.

Единствената разлика в двата начина бе времетраенето на процеса. Докато при римско-картагенския бяха необходими само минути

принудително вперване на погледа в слънцето, за да изгуби жертвата зрението си, европейският начин предвиждаше почти тримесечен период, през който жертвата трябваше да бъде с превързани очи, така че след внезапното сваляне на черната превръзка да бъде гарантирана пълна слепота.

Естествено, римско-картагенският начин, освен че премахваше продължителните душевни терзания на злощастника (месеци наред в пълен мрак, размисли, натрапчиви спомени и прочие), съдържаше в себе си и нещо чисто и блестящо, понеже бе свързан със слънцето, така че много бързо стана най-предпочитания, както от доброволците, така и от други лица, обикновено от висшите касти, които също не избегнаха ударите на всемогъщия Кьорферман.

Колкото до останалите принудителни начини на ослепяване, които съдържаха всички злини: и физическа болка, и обезобразяване, и липсата на парично обезщетение, трудно бе да се определи кой е най-страшният. С това се обясняваше по-късно фактът, че жертвите често пъти, до последния миг, непрекъснато променяха решението си, докато накрая се отказваха и предоставяха избора на ония, които вадеха очите, с единственото желание час по-скоро да свърши този ужас.

Наред с указанията за петте начина на ослепяване, заговори се също така и за други спешни мерки, което показваше, че денят за прилагането на Кьорфермана приближава. Така към Висшата медицинска школа бе открит кратък курс за подготовка на очевадните, а в някои от столичните работилници завършваха първата поръчка жезла с две игли за ослепяване по византийско-венецианския начин. Други приготвяха киселината, която запечатваха в малки метални бурета, за да не се разлее из дългия път до далечните провинции. Колкото до големите камъни, които изискваше тибетският начин, те се намираха навсякъде и освен това не се нуждаеха от никаква обработка.

III

Мария се постара колкото се може по-бързо да свършат домакинската работа със снаха си, след което ѝ каза, че я боли глава и се прибра в стаята си. Снахата я изпроводи с неодобрителен поглед. Обикновено, когато свършеха работата из къщи, понеже и двете бяха млади (жената на брат ѝ само с година по-голяма от Мария) беше им станало навик да седнат и дълго да шепнат, докато суровият поглед на майката не прекъснеше шушукането им. Страхува се да не ти разкрия тайните на брачния живот – казваше снахата, като едва сподавяше ехидния си смях. Мария хапеше устни.

Всъщност жената на брат ѝ бе споделила с нея някои неща, непосредствено преди годежа на Мария и в първите седмици след това. Девойката слушаше с особен блясък в очите пестеливите думи на снаха си, които срамът и възпитанието превръщаха в тънка водна струйка, докато пустинната моминска жажда би искала да потече буйнонеудържим поток.

Но за изненада на снахата, напоследък, с приближаване деня на сватбата, когато тя бе готова още по-откровено да сподели някои неща, Мария започна да я отбягва.

Снахата повдигна рамене. Какво друго може да очакваш от къща на побъркани хора – си рече тя, – където в едно и също семейство се изповядва различна вяра.

Това я беше изумило, когато чу да се говори, че в дома на бъдещия ѝ съпруг, както и в много други столични семейства от албански произход, от поколение на поколение се предавал обичаят да се изповядват различни религии, ако не и нещо по-лошо. Ето, свекърът ѝ Алекс Ура, бе останал християнин, а в същото време единият му син, който служеше във флотата, беше мюсюлманин, докато другият, съпругът ѝ, християнин. Навярно същото би направил, ако имаше две дъщери, но понеже Мария бе единствената му дъщеря, той се бе постарал до известна степен да постъпи и с нея така. И тъй като не искал тя да изповядва едновременно две религии (имаше доста, които бяха направили и това), само се задоволил да я кръсти с две имена. Така, докато за семейството и роднините тя се казваше Мария, за останалите, навярно и за годеника си, беше само Мерием.

Още навремето мъжът ѝ се бе опитал да ѝ обясни причините за тази

двойственост, които преди всичко били свързани със съдбата и историята на тяхната далечна родина Албания, но тя така и не успя да схване почти нищо от заплетените му обяснения. Разбра само, че и братята на Алекс също са изповядвали различна вяра, както дедите и прадедите им.

Когато уговаряха нейния годеж, тя се бе учудила защо родителите ѝ толкова държат да се сватосат с тази странна фамилия, но много скоро разбра истинската причина. Семейството, в което щеше да отиде бяха далечен род (наистина далечен, но въпреки това род) с прочутите Кюприлии. Дари фамилиното им име Ура¹, не бе нищо друго освен старото оригинално презиме на Кюприлиите, което те поради висши държавни интереси бяха променили, превеждайки го от албански на османски.

Всъщност, откакто се бе омъжила, тя не бе видяла нито един родственик от прочутата фамилия, освен някакъв техен племенник, бледолико десет-дванадесет годишно момче, което бе дошло на гости преди повече от година с майка си. Момчето се казваше Ебу Керим и беше необщително. Когато свежърът ѝ Алекс, маниак да обяснява откъде произхожда презимето на фамилията им, взе и нарисува един трисводест мост, намиращ се някъде в Централна Албания, в който бил вграден жив човек, момчето поклати отрицателно глава и каза: „Не искам да слушам за страшни неща“.

Побъркана къща – си рече отново младата невеста, без да откъсва очи от стълбите, по които Мария се качваше към стаята си. Какво ли прави с часове затворена вътре?

Нямаше навик да слухти, но след като се подвоуми известно време, любопитството надделя и тя бавно, без да вдига шум изкачи стълбите. Преди да стигне вратата на стаята, си пое дълбоко дъх, огледа се наоколо, за да се убеди, че няма никой и приближи око до ключалката.

Онова, което можа да види след малко я накара да остане със зяпнала уста. Съвършено гола, пред голямото огледало, Мария обличаше и събличаше едно след друго коприненото си бельо с дантели.

Възможно ли е толкова бързо? – запита се младата невеста, без да откъсва поглед от изумително бялото тяло, което девойката поклащаше твърде лениво. Венериният хълм се очерта за миг тъмен над потрепващите срамни устни, преди да ги погълне коприната.

Не – помисли си снахата, кой знае защо с изтръпнало небце. Не е възможно жена да познава тия движения преди да е изпитала любовта. Но кога е успяла толкова бързо?

1. Ура (алб.) – кюприя (тур.) – мост. – Б.пр.

Изглежда несъзнателно бе помръднала и нещо леко изскърца, защото девойката в стаята рязко се извърна, като закри с една ръка гърдите си. Но изглежда бързо се успокои като видя спуснатото резе на вратата.

Снахата внимателно, бавно се отдръпна, както бе и приближила преди малко и се спусна по стълбите. Няма съмнение, че вече са спали заедно – помисли си. Само така може да се обясни липсата на каквото и да е любопитство от страна на зълва й напоследък.

От съзнанието ѝ не излизаше бялото, гладко тяло, потрепващо от жажда и нетърпение, с извитата линия на бедрата, която толкова чувствено се променяше при всяко движение, че пак си каза: „Да, да, няма друго обяснение“.

IV

Снахата беше напълно права. Преди две седмици, при съвсем неочаквани обстоятелства между Мария и годеника ѝ бе станало това, което в нейните представи можеше да се случи само през първата брачна нощ.

Наистина в техния дом, както и в много други семейства дошли от Балканския полуостров, нравите бяха далеч по-свободни в сравнение с тези на мюсюлманските фамилии в столицата, но въпреки това, колкото ѝ свободни да бяха и отгърсени от предразсъдъци, както ги наричаха, все пак и за тях имаше някакво мерило и баща ѝ Алекс в никакъв случай не можеше да си представи тя да се затвори в стаята с годеника си, а още повече да му се отдаде преждевременно.

Но денят действително бе изключителен. Преди две седмици всички в дома им бяха като обезумели от току-що обявения декрет. Откъм близкия кръстопът, сред приглушените удари на тъпана, се чуваше глосата, който повтаряше текста, а тя не можеше да откъсне очи от приbledнялото като платно лице на баща си.

Мария го приближи бавно, погали го по раменете, както имаше навик, и спокойно го попита:

– Тате, защо се тревожиш? В нашата къща нали не е имало такъв случай?

Той разтърси рамене, сякаш да се освободи от вцепенението.

– Разбира се – отвърна, – естествено, че не е имало, моето момиче.

Тя повторно го запита с очи, но той се престори, че не забеляза погледа ѝ или наистина беше толкова стъписан, та не му обърна внимание.

– Освен това, ние, макар и далечни, сме родственици с Кюприлиите, нали?

– Какво? – само дете не извика той, – с Кюприлиите ли? Естествено, но при подобни случаи това не е от значение.

Лицето му бавно се сбръчка, очите се присвиха, а ведно с това и гласът му стана по тих:

– В такива случаи е по-добре да не си род с никого.

Междувременно на външната врата се почука и след малко влезе годеникът ѝ Джеладин. За разлика от останалите, лицето му беше толкова спокойно, че Алекс го погледа известно време навъсено, сякаш искаше да каже: „Абе ти на кой свят живееш? Още ли не си чул за

Кьорфермана?“

Но много скоро, още преди да сложат масата за обяд, щяха да разберат, откъде идеше това спокойствие, да не кажем съдържана радост у него (може да не беше чак радост, но на фона на изписания ужас по лицата им, спокойствието му придобиваше израз на особено доволство). Те твърде скоро щяха да разберат повода за прекрасното настроение на бъдещия им зет. Той не само бе запознат, но знаеше и много повече от всички за декрета по простата причина, че преди два дни го бяха извикали от службата, за да му съобщят, че го назначават в Централната комсия, която щеше да се занимава с прилагането на Кьорфермана.

Думите на годеника изведнъж промениха атмосферата в дома. Някакво чувство на облекчение, смесено е възхищение към бъдещия зет, на когото бяха възложили една толкова деликатна работа, но това не бе главното, най-важното, което породило чувството на облекчение беше мисълта, макар все още смътна, че сега, когато имат свой човек там, в самия център, в бърлогата на злото, то от само себе си ще стои далеч от тях.

Освен в очите на Мария, възхищението се долавяше ясно в погледа на майка ѝ, на снахата, дори и в очите на брат ѝ, който бог знае защо се държеше някак студено с годеника на сестра си.

Джеладин, признателен за благоразположението им, стана още по-мил с всички. Някакво съдържано опиянение завладя масата, а далечният тътнеж на тъпана им се струваше като от друг свят.

Само по лицето на Алекс от време на време преминаваше някаква мрачна сянка. Той така изпитателно гледаше годеника, сякаш се мъчеше да проникне през кожата му чак до костите. И именно след един от тези погледи, сложил ръка върху ръката на Джеладин, заговори:

– Вярвам, че ти там ще останеш чист...

– Какво? – запита годеникът, като внимателно издърпа ръката си. – Какво искаш да кажеш с това?

Лицето му изведнъж придоби студено, въпросително изражение.

– Нищо, нищо – засмя се Алекс и го потупа по раменете. – Нищо, синко. – Може би ще поговорим някой друг път.

Веднага се долови, че Алекс съжаляваше за това, което каза и през останалото време от обяда се чувствуваше усилието му да заличи недоумението. Атмосферата отново възвърна предишната си веселост и навярно разсейването на вниманието стана причина след приключването на обяда, Мария, заедно с годеника си, вместо да се запътят към верандата, където си бяха извоювали правото и имаха навика да седят и

необезпокоявани да бърбят, мълчаливо да изкачат стълбите, които водеха към нейната стая.

Дали наистина не забелязаха или се престориха, че не са ги видели, трудно можеше да се отгатне. Майката и снахата, заети с раздигането на масата може и да не са обърнали внимание. Брат й, веднага се прибра в стаята си, но бащата... Може би и той не ги бе видял или най-вероятно, признателен на годеника за добрите новини след тези изтощителни часове на потиснатост през последните дни и още повече, за да не създаде второ спречкване помежду им, беше извърнал глава встрани и се бе престорил, че не ги е забелязал. В края на краищата след месец и половина ще се оженят.

Отдалеч продължаваше да се чува тъпана на глашатая, придавайки на всичко нови измерения... Под този сподавен тътнеж, горе в стаята си Мария, без никакво съпротивление след първите целувки, бе позволила на годеника си да я разсъблече и да прави каквото пожелае с потръпващото й тяло. Всичко стана мълчаливо, в някакъв припрян миг, в който се бяха преплели болката и парещата наслада, вземайки връх ту едната, ту другата. Но болката в никакъв случай не й се стори толкова нетърпима, колкото и бе разказвала жената на брат й, докато насладата напротив беше много по-голяма.

Седмица по-късно, когато всичко се повтори (бяха се договорили той да дойде тайно, когато родителите й ще отидат на едно погребение), с изчезването на болката, удоволствието бе преминало в приказна наслада.

След това Мария изведнъж бе разбрала, че няма какво повече да научи от снаха си за тайните на съпружеския живот. С трескаво нетърпение тя очакваше пристигането на годеника си, но през тази седмица той се бе мярнал само два пъти (работата в ужасната комисия поглъщаше цялото му време) и не им се отдаде възможност да се видят насаме.

Тя чакаше да дойде неделя, когато той, както обикновено, щеше да бъде на обяд у тях, с предчувствието, че прекрасното чудо ще се повтори. Набързо свърши сутрешната домакинска работа заедно със снаха си и когато последната очакваше, че ще се отдръпнат в някой ъгъл да си побърбят, както правеха преди, Мария в желанието си да се затвори в стаята с мисълта за предстоящите сладострастни мигове, каза, че я боли глава и се качи горе.

Известно време се повъртя безцелно из стаята, погледа към улицата, откъдето той трябваше да дойде, докато накрая очите и се спряха на сандъка с чеиза. Там сред многобройните дрехи, чаршафи и различни

бродирани неща, приготвяни години наред, имаше и дузина копринени гащи и комбинезони, леки, с цвят на матово стъкло... О, господи, как не ѝ беше минало През ум да му поднесе една изненада?

Преди време, когато се случеше да види долните дрехи на снаха си, проснати върху дървените пръчки на сушилника край мангала, пред очите ѝ притъмняваше от смущение. И това чувство изпитваше особено след първите изповеди на снахата. Тези долни дрехи, на вид толкова леки и изящни, изглежда бяха по-близо от всичко друго до любовния акт и жадното сливане на телата, че на нея и се струваха изпълнени с мистерия. И още по-загадъчни изглеждаха те, сравнени с нейните, които студени и равнодушни, лежаха надиплени в сандъка с чеиза, като в саркофаг, очакващи да оживеят...

С бавни стъпки тя приближи сандъка, отвори го и след като погледа известно време, започна внимателно да бърка в подредените и чисти дрехи.

Ето къде лежаха нагънати, непокътнати, ледени... Сега тя щеше да ги облече едно след друго, щеше да ги кръсти, да ги освети, да ги изпълни с топлина, аромат, с петната от семенна течност и със стонове на любовта.

Бързо се съблече и като в треска започна да ги пробва пред огледалото. Искаше да избере най-красивите за този ден. Небесносините, не, може би тези с цвета на гълъбова шия.

Моделът бе с къси, но широки крачоли, така, че и при най-малкото движение позволяваха да се видят част от прелестите ѝ. Мария седна на килима с полуразтворени крака пред огледалото. Сред коприната наистина прозираха наполовина срамните устни и тя преглътна слюнката, предизвикана от облялата я вълна на желанието. Мислите ѝ бяха някак разпокъсани, сякаш идваха от неизвестна далечина. Оттук се влизаше в нейното тяло... И това място трябваше да е красиво, с тези дантели като бадемов цвят по краищата, както са окичени гостоприемните порти със саксии цветя... Снаха ѝ веднъж ѝ бе разказала, че и сексът у жените е различен, както са различни и лицата им... Мария бе сигурна, че е надарена с красота и ако беше така, тогава е грехота годеникът ѝ да не види нейните прелести...

Тя стана, свали гащите, за да пробва други, но ѝ се стори, че чулеко изскърцване. Извърна ужасена глава, ала резето на вратата бе спуснато и тя на часа се успокои.

Пробва повечето от бельото, но накрая пак се върна на онези гащи с цвят на гълъбова шия. Сложи тях, после се облече и седна замислена

на миндера. И при най-лекото ѝ движение, коприната приятно напомняше за своето присъствие.

Тя се опита да откъсне мисълта си от това, да съсредоточи вниманието си към движението по улицата, но не беше по силите ѝ. Съвсем ясно съзнаваше, че ако след обяда не се качи с годеника си в стаята, мъчението за нея щеше да бъде непреодолимо.

V

Обядът, както обикновено в неделен ден, беше сервиран на голямата елипсовидна маса в гостната. Джеладин дойде няколко минути след дванадесет, облечен в костюм европейски модел, каквито носеха в последно време повечето от младите мъже в столицата.

– Как вървят работите? – попита Алекс Ура, след като всички седнаха на масата.

Годеникът се усмихна неопределено.

– Добре... Доста добре.

Необходимо бе известно време за Откъслечни фрази, за различни дребни неща, докато накрая се поведе разговор за онова, което всички очакваха с нетърпение през цялата седмица, за Кьорфермана.

– Има ли много донесения? – попита синът на Алекс, Гьон. – Да си призная, това ми се струва малко трудна работа, да не кажа невероятна.

– Зависи – отвърна годеникът. – В смисъл...

– Например – прекъсна го Гьон, – на някого, по различни причини, най-често лични, може да му се сторят лоши очите на един, а добри на друг. Как се постъпва в такива случаи?

Джеладин продължаваше да слуша с усмивка, която едва съдържаше, бъдещия си шурей.

Прав си – каза той. – Но именно, за да се предотврати това, Централната комисия, както и нейните клонове, работят въз основа на едно окръжно разпореждане, в което са посочени до най-големи подробности всички особености, които трябва да притежават едни очи, за да бъдат окачествени като лоши. И това не се отнася само до външния им вид, което повечето от хората използват. – Известно време той се смя на глас. – Ето аз например съм синеок и според лековерните се числя към съмнителните и не би трябвало да припаря до вратата, а камо ли да работя в Централната комисия.

Повечето от присъстващите на масата поклатиха глава. Още в деня на обявяването на Кьорфермана, открито или скришом, бяха започнали помежду си да разглеждат до най-малки подробности особеностите на очите си и сега съвсем не бе необходимо да вдигат глави от чиниите, за да се убедят, че бъдещият им зет наистина има сини очи с тънки сиви нишки, които освен красота им придаваха и една хладна мъжка решителност.

– Та, не става дума само за външния вид – продължи той. – Това трябва да бъде съчетано и с други неща... Извинете ме, знам че тук съм сред свои хора, но въпреки всичко има някои служебни тайни, които ни е строго забранено да коментираме... Накратко, това, което исках да кажа е, че преди да се вземе решение да се обяви Хикс или Игрек за човек с лоши очи, всичко най-внимателно се проучва, дори ако се наложи, обвиненият за известно време може да бъде поставен под тайно наблюдение.

– Така ли? – учудено попита съпругата на Алекс.

Джеладин потвърди с глава.

– И въпреки всичко не съм убеден, че може да има някакъв прецизен начин, искам да кажа научен, по който да се определят злооките – намеси се Гьон.

Джеладин не му отговори и за известно време на масата настъпи мълчание, което потракването на приборите по порцелановите чинии, правеше още по-тягостно. Напразно погледът на Алекс Ура се впери с упрек в сина.

– Дори смятам, че истинската сила на Кьорфермана се състои именно в това – продължи Гьон.

– В кое? – попита годеникът.

Гьон не отвърна веднага. Може би за да избегне погледа на баща си, очите му блуждаеха над главите на останалите в посока на остъклената врата, която водеше към верандата.

– Несъмнено, Кьорферманът повече от който и да било друг декрет разтърси като земен трус цялата държава продължи Гьон. – И да се върна на това, за което ми беше думата, мисля, че ужасяващата му сила се крие именно в неговата мъглявост. Пред Кьорфермана у всеки се поражда съмнение спрямо другия и никой не може да се освободи от този гнет. Точно в това тотално настръхване от ужас, според мен, се състои неговата сила.

– Аз пък смятам, че силата на всеки велик декрет се състои единствено в неговата справедливост – отвърна Джеладин, без никакво раздразнение, а напротив, доста меко, нещо, което накара всички облекчено да си поемат дъх.

– Вярно ли е, че имало някакво анонимно писмо, което хвърляло подозрения спрямо братовчедата на Великия везир Мухтар паша? – обади се съпругата на Гьон, колкото да промени разговора.

Джеладин повдигна рамене.

– Не зная – отвърна, – възможно е да са само клюки.

– Така се пусна слух и миналата година за везира Басри – намеси се Гьон. – Отначало казаха, че са празни приказки, но после истината излезе на бял свят и везирът увисна на въжето.

– Случва се и това – намеси се Алекс Ура, този път твърдо решил да не позволи повече да си чешат езиците с подобни неща, докато обядват на масата.

Той открай време беше привърженик на непринуденото държание, присмиваше се на онези, които не разрешаваха жените да участвуват в разговор, както общо взето отхвърляше и всички фанатични обичаи на азиатците, но въпреки това, всяко нещо си имаше граници. Сякаш не бе достатъчен Гьон, та сега и жена му взе да досажда с въпросите си на бъдещия зет.

Отговорите на Джеладин ставаха все по-пестеливи и навярно от-давна би избухнал на масата, ако от време на време не чувствуваше галовния поглед на Мария.

Не убягна и от вниманието на Алекс тоя жаден копнеж в очите на дъщеря му. Блясъкът им беше различен от онзи през първите дни след годежа, когато тя не скриваше, че харесва годеника си. Дори се различаваше и от погледа ѝ по-късно, когато този блясък стана още по-дълбок, с някакъв загадъчен оттенък. Но сега беше нещо съвсем друго. В очите на дъщеря му имаше нещо ефирно, крехко и толкова лесно уязвимо, че бе започнал да избягва да кръстосва поглед с нея, тъй като му се струваше, че при подобно сблъскване ще причини болезненото рухване на всичко това.

Преди две седмици след подобен на днешния обяд му се стори, че чу стъпките им по стълбите, които водеха към нейната стая. За миг застина на място, но не се осмели да извърне глава, като човек, който гледа да избегне сянката на призрак... Денят на сватбата не бе далеч и сега той беше още по-доволен от преди за това сватосване. В трудни времена от само себе си се поражда желанието да се затвори човек между четирите стени в къщи, край огнището с близките си, когато навън бушува сухият вятър на безпокойство и несигурност. А и работата, с която се занимаваше неговият зет бе един ценен извор на информация направо от гнездото на мистерията, точно по времето, когато колкото повече се изостряше човешкото любопитство, толкова по-опасно бе да се говори... Лекомисленият му син и снахата не можеха да оценят това и само търсеха повод да дразнят госта. Но той щеше да въведе ред на тази разюздана трапеза. И то веднага, още сега, напътствувайки докрай разговора.

– Скоро ли ще започне прилагането на декрета?

Алекс Ура не повярва на ушите си от учудване, че той бе произнесъл тия думи. Бе отворил уста с намерението да каже нещо весело, колкото се може по-далечно от декрета, та атмосферата на масата напълно да се промени, а устата му несъзнателно изрече съвсем друго. Дотам ли оглупя, че стана като жените – си каза, – не можеш да контролираш дори езика си.

– Прилагането ли? – попита годеникът учудено с едно раздвижване на раменете. – Надявам се, че скоро. Даже много скоро – добави след малко. – Навярно още тази седмица.

– Така ли? – обади се няколко гласа едновременно.

– Вярно ли е, че и ослепяването ще става по различни начини? – попита съпругата на Гьон. – Говори се, че по един начин ще се постъпва с аристократите, а по съвсем друг с простолюдието.

– Напълно логично е да има разграничения – намеси се Гьон. – Както във всичко.

– Разправят за някакво ослепяване чрез слънцето – продължи снахата. – За пръв път чувам такова нещо. Сигурно е някакъв нов начин, или не?

Алекс Ура бе готов да се намеси, но за негово учудване годеникът развеселен се усмихна.

– Това съвсем не е нещо ново – отвърна, – напротив, може би е един от най-старите начини.

Той започна да разказва за някакви пустеещи плажове, за нещо като хотели или луксозни вили край морето, където обречените щели да прекарат спокойно последните си дни на светлина. И в някоя от тези утрини, когато слънцето е по-силно от обикновено, ще ги сложат да седнат срещу слънцето и там за няколко минути...

– Чиста работа, няма какво да се каже – обади се Гьон. – Нито кръв, нито нажежени жезла или бог знай там какви други варварщини.

– На мене ми се струва, че този начин е по-болезнен – възрази съпругата му. – Да си сред блясъка на слънцето и морето и изведнъж да ги загубиш завинаги от погледа си.

– Да не би да ти харесва повече другия начин, да те натикат в някакви катакомби за три месеца с превързани очи? – запита я Гьон.

– Навярно е по-добре – отвърна тя. – Човек има време да размисли за много неща сред тъмнината.

– О, не – възрази й Гьон. – Това е истинско мъчение... Главата ти може да се пръсне от мисли.

– За бога, я оставете този разговор – обади се майката. – Няма ли нещо по-забавно, за което да приказвате?

Тя сложи подноса със сладкиша на масата, като ги покани да си вземат колкото искат.

– Какво ли не приказват хората – обади се Гьон замислен. – Някои разправят, че цялото това преследване на лошите очи не е нищо друго, освен една безсмислена глупост, в която не вярват дори и тези, които сами я раздухват.

– Какви са тия приказки? – намеси се Алекс. – Ти с ума ли си?

– Не го казвам аз, тате – отвърна Гьон. – Така говорят хората. Разправят, че всичко това се прави с цел да се откъсне вниманието от икономическите затруднения, в които е изпаднала страната.

– Стига! – прекъсна го Алекс. – Не ти позволявам да говориш така!

– Но не аз го казвам, тате.

– Вина имаш, че си надал ухо на подобни приказки – отвърна Алекс с разтреперан от гняв глас.

Лицето на годеника бе застинало неподвижно.

VI

В петък още на разсъмване отново заудряха тъпаните, за да известят, че прилагането на Кьорфермана е започнало.

Изплашени, с разчорлени коси и подпухнали от внезапното стряскане наред с нея очи, през летвите на затворените жалози, хората се мъчеха да разберат думите на глашатая. Какво разправя, какво разправя, питаха се със сподавен глас помежду си. Млъкни, че да чуем! Струва ми се, че изрежда имена...

Имената на първите доброволци, с най-големи подробности, станаха известни на следващия ден. С едри букви, непосредствено след съобщението, че е започнало прилагането на Кьорфермана, вестниците изреждаха имената на онези, които първи са се представили в кьорофисите, паричното обезщетение, което се дава на всеки, както и отпускането на специална доживотна пенсия.

Редица вестници бяха публикували и изявленията на някакъв си Абдурахим, писар от столицата, в които между другото той казваше: „Пожертвувах на драго сърце очите си. Освен удоволствието, което изпитах, че мога да направя нещо за благото на държавата, благодарен съм на Кьорфермана, че ме избави от угризенията на съвестта, които ми причиняваше мисълта, че очите ми са извор на злини“.

Освен списъка с имената, вестниците не съобщаваха никакви подробности за точния брой на лицата, нито къде се намираха, или по какъв начин е станало *обезочаването* (израз, който от няколко дни бе заменил в печата думата ослепяване).

Някои разправяха, че били стотици, други твърдяха, че са хиляди, които държали изолирани в някакви необятни поля.

Междувременно, наред с празничната суетня, продължаваше открито или тихомълком ловът на злооките, за които бе доказано, че са такива, но засега се бяха изплъзнали от зорките очи на тълпата или пък се издирваха ония, гдето след разобличаването им бяха успели да избягат. Имаше и такива, които щом научеха, че някой е направил донос срещу тях или смятаха, че такъв може да бъде изпратен, веднага се укриваха и измъчвани от мания за преследване се разкъсваха от съмнения, които направо ги съсипваха.

Във вторник глашатаите повторно подканиха злооките сами да се представят, защото това е за тяхно добро. „Пророкът е казал, че не е

грях ако си се родил с лоши очи“ – деряха гърла те. – „Грях е да скри-ваш това“.

Из хрониките си вестниците започнаха да поместват различни слу-чаи, свързани със злооките. Някой си Селим бил хванат на местопрес-тъплението. Скрит зад един храст, втренчил поглед в строящия се мост, чрез лошите си очи искал да разруши единия от сводовете му. Веднага го завързали и на място бил ослепен от зидарите и случайните минува-чи. Вестникът не пишеше кой от начините е използван, но се предпола-гаше, че е един от трите, които сега се наричаха „трите жестокости“, ако не и по друг, измислен на часа, още по-ужасен от горните три.

Но докато в печата отзвукът за Кьорфермана ту се долавяше по-силно, ту затихваше, то в кьорофисите цареше постоянно оживление. Доброволните куриери пристигаха с бележки, съобщения и нови указа-ния и още преди да си поемат дъх, пак тръгваха нанякъде с развеселени лица, ала понякога и с твърде сериозно изражение, за да придадат необ-ходимата тежест на онова, което вършеха.

Издирването на злооките беше в разгара си. Кьорофисите се надп-реварваха помежду си кой ще открие повече хора с лоши очи и поняко-га, когато работите в даден кьорофис не вървяха както трябва, служител-ите им, докато седяха вечер късно под светлината на газените лампи с отчаяни и изплашени лица, се сещаха за хора от техния квартал или улица, които може би имаха лоши очи, но се бяха изплъзнали от внима-нието им.

Понякога в кьорофисите светеше и до полунощ, а хората от съсед-ните къщи, които не можеха да заспят, докато не угаснат светлините там, роптаеха помежду си: „За какъв дявол стоят толкова до късно? Кой знае какви злини още ни готвят, господ да ги убие!“

Междувременно продължаваха и заплахите спрямо онези, които осъждаха славния Кьорферман, нещо, което съвсем не попречи на хора-та да го плюят още повече. Ругаеха го, подиграваха се, използвайки името му, наричаха го Декрета на мрака, Слепия декрет или Черния ферман. Същото ставаше и с разпространяването на слуховете, борбата срещу които не правеше нищо друго, а само още повече ги раздухваше. От ден на ден те ставаша толкова ужасяващи, че месата ти да настръх-нат. Ето през последните дни плъзна и мълвата за Великия везир. Гово-реше се, че и спрямо него, дясната ръка на владетеля, имало подозрения, че е с лоши очи. Едно анонимно писмо се бе осмелило да го оклевети. В този особен вид ужас, в който се преплиташе и страх, и любопитство, и някакво радостно опиянение (ето, и големците могат да пострадат като

простосмъртните), хората не преставаха да коментират тази последна новина. Как е възможно да се подозира Великия везир... Защо се учудваш, да не би за първи път да се случва...

Дори дочух и нещо друго, хъм, говори се, че цялата тая връва, дето се вдига за лошите очи, цели само едно – свалянето на Великия везир... Извинявай, но това, което казваш е пълна безсмислица. Ако беше така, ако султанът наистина искаше да премахне Великия везир, кой би могъл да му попречи? Малко ли велики везири са замръквали с глави и осъмвали без глава? Ех, това е било някога, но днес нещата са съвсем други. Държавните дела не се вършат само със сеч, както преди. Сега е необходим такт. Освен това не забравяй, че Великият везир е поставен на този пост по настояване на клана на Кюприлиите. Вярвам знаеш, че те не се шегуват. За да свалиш от пост някой техен човек, трябва да подготвиш общественото мнение и вътре, и извън страната, защото външният свят също приказва...

Така продължаваха да пълзят слуховете, но борбата не се водеше само срещу тях. Не по-малко опасни бяха неуместните шеги, ирониите, анекдотите, а понякога и двусмислените гатанки.

През един съботен следобед в някакъв кьорофис в центъра на столицата повикали видния поет Тахсин Куртоглу. В присъствието на тълпата, след като му обяснили в началото, че по изключение, тъй като е известен поет го викат тук, а не направо при следователя, му потърсили сметка за някакви стихове, публикувани преди две седмици, както и за приказките, пуснати нагоре-надолу сред негови приятели.

По отношение на стихотворенията, (по-специално за едно от тях, „Уби ме дъгата, не стрелата“), поетът отстоявал докрай твърдението, че това е просто едно любовно стихотворение, посветено на жена с много красиви вежди, и фактът, че той окачествява като по-нараняващи го веждите (дъгата), отколкото очите ѝ (стрелата), красноречиво потвърждавал, че няма никакво предизвикателство спрямо величествения Кьорферман.

Тогава онези, които го слушали с недоверчиви лица, споменали за двусмислените думи, разпространяване от него, което той също категорично отхвърлил. В това време един от служителите извадил от чантата си някакъв лист и започнал да чете: „На седми този месец, на вечеря с приятели си казал, че мракът в света ще стане още по-голям след това поголовно ослепяване. На дванадесети пък, в едно кафене си разправял, че има равновесие между деня и нощта, светлината и мрака, между святите и тъмни дела, и че това равновесие сега ще се наруши в полза на

последните. Казал си също, че това е най-лошото, защото сборът от всички очи по света, около един милиард и нещо, представлявал според теб, онова, което може да се нарече будното око на човечеството и, че то постепенно отслабвало, когато се ослепяват част от хората и особено когато се ослепяват, обърнете внимание, моля ви се, когато се ослепяват най-зрящите очи“.

След всяка фраза, която служителят на кьорофиса изговарял, Тах-син Куртоглу отричал с глава и когато онзи свършил, поетът извикал: „Всичко това са долни клевети и измислици на моите завистници“.

Думите му, вместо да успокоят, разгневили още повече присъстващата тълпа, която започнала да шуми, дори се зачули провикващи се гласове: „Дълго го слушахме да дрънка, за назидание той заслужава тибетското... Тибетското наказание, тибетското“ – развикали се и други, но един от служителите, след като направил знак с ръка на тълпата да замълчи, произнесъл съвсем кратко слово, в което подчертал великодушното на държавата и казал, че този път се отправя само сериозен упрек към Куртоглу. Но същевременно това е и последното предупреждение – добавил той, като се заканил с пръст на поета.

За всички вече беше ясно, че напливът на доноси и анонимни писма е преминал всякаква граница и когато по улицата се зададеше пощенската кола, минувачите я проследяваха с втрещени очи, тъй като знаеха, че повече от половината е пълна с гнусни клевети.

В един подобен мрачен ден Мария, след като затвори вратата на стаята си, приближи прозореца, за да види годеника си когато излезе от тях и тръгне по улицата. Днес ѝ се бе сторил някак различен от друг път, по-потиснат. И разговорът по време на обяда едва се подхвана, въпреки усилията на баща ѝ да го оживи.

Ето го. Тя проследи с очи сянката му, докато се изгуби под дърветата на тротоарите и отново си помисли – има нещо.

Минаха ѝ през ум всевъзможни неща – претоварване с работа, интриги, угризения на съвестта, докато накрая си каза: „Може и да няма причина“. Често се случва да се събудиш разкиснат и още повече да ти докривее, когато някой изтърси: „Струва ми се, че днес не си в настроение“. Сигурно така е станало и с него.

Полуразсъблечена, както беше, тя приближи огледалото и се погледа известно време като съгваше ту едното, ту другото си коляно. Ето, в слабините над дясното ѝ бедро имаше две морави петна, спомен от миналата неделя. А следите от днес щяха да се появят след два-три дни... Задържа поглед на гладкия си корем, тъмната бухнала къделя на

венериния хълм, после седна на килима с полуразтворени крака и заразглежда прелестите си.

Всичко е толкова спокойно, сякаш нищо не се е случило. Не можеше да откъсне очи от леко извитата дъга, разделяща двете бледорозови срамни устни. Също като безмълвна уста... А само като си помислеше, че мигове преди това те пулсираха като обезумели, потрепваха, разтваряха се.

Просто невероятно – си каза тя. И на часа в съзнанието ѝ проблясна мисълта, че полът у жената е може би най-необяснимото и най-загадъчното нещо на света. Тези неми срамни устни никога няма да разкажат онова, което се е случило с тях и около тях.

Ръката ѝ с признателност погали корема, венериния хълм, а после и самите срамни устни. След миг почувствува студ и стана да се облече.

Въпреки всичко, имам чувството, че нещо го измъчва – сети се тя пак за годеника си, докато забождаше фибата в косите си.

VII

Кампанията срещу злооките беше в разгара си. Като река, заляла бреговете, с всеки изминат ден тя обхващаше все по-големи размери, поглъщайки във водовъртежа си безброй човешки съдби.

Не бяха само хората с лоши очи, които непрекъснато се преследваха. Наред с тях, с не по-малко усърдие, се издирваха онези, които се обявяваха в тяхна защита и по този начин спъваха прилагането на Кьорфермана. Това бяха обикновено близките, братовчеди на обречените или поддържащи защитниците на хората с лоши очи. Други се обвиняваха в недостатъчна бдителност, нехайство или липса на усърдие при провеждане на кампанията. Случваше се, последните да отправят същите упреци към ония, които ги обвиняваха в това. Една невиджана бъркотия фучеше като буря над огромната държава. Открито се говореше за разчистване на сметки и борба за власт между политическите кланове. Чуваха се гласове, че ще бъдат наказани и тези, които изглеждаха най-неприкосновени и защитени от бурята – служителите, които се занимаваха с изпълнението на Кьорфермана. Говореше се, че много от злооките успявали да проникнат и в кьорофисите, дори чак в Централната комисия и там, възползувайки се от положението си, правели сума поразии.

Аха, ето защо сме смятали, а понякога сме и дръзвали да кажем, че много неща ни изглеждат странни – разсъждаваха хората. Несъмнено, върховният владетел е напълно прав. Служил ли си предано, вземи възнаграждението, което ти се полага, но сгресиш ли, провиниш ли се, независимо от извършената работа, ще понесеш наказанието си.

Много хубаво го каза. Слава богу, че имаме падишаха, аллах да му удължи дните, без него щеше да настъпи истинска бъркотия по света. Чухте ли какво станало пред Табир сарай?

И вълната от най-невероятни догадки отново се понасяше мътна и бучаща. А тук-таме като ивер сред виещите се талази пак се появяваха злословията около Великия везир.

VIII

С положителност на всички им бе направило впечатление, че годиникът напоследък е доста отслабнал, но единствено тя му го каза, когато се затвориха в стаята ѝ.

- Отслабнал си. Толкова ли много работа имаш?
- Много – отвърна той. И след малко повтори – много.
- Ела и забрави сега за това...

Тя вече изобщо не се боеше от близките си и след като се опъна първа в леглото го обгърна отначало с ръце, а после и с белите си крака. Воплите ѝ бяха съвсем тихи, равномерни и само от време на време прерастваха в нещо наподобяващо стенание.

След малко, когато притихнаха, той впери поглед за миг в моравосините петна, които приличаха на печат върху разголеното ѝ бедро. Тя понечи да му каже нещо за тях, но за нейна изненада той я попита за съвсем друго:

- В нужда обръщали ли сте се някога за помощ към Кюприлиите?

Тя повдигна рамене, без да скрива учудването си.

- Доколкото зная никога. Защо питаш?

– Просто така... Сетих се, че във вашия дом почти не съм чул да се споменава за тях.

– Вярно е, че сме братовчеди, но твърде далечни. Освен това, баща ми, с неговия характер...

- Разбирам – прекъсна я той, без да отмества очи от сините петна.

Тя го погали по гърдите.

- Нещо те измъчва – заговори със спокоен глас.

Той се помъчи да избегне погледа ѝ.

- Нищо ми няма.

– Да не би да изпитваш угризения на съвестта за работата, която вършиш?

Той поклати отрицателно глава.

- Ни най-малко. Нямам никакво основание... Напротив...

- Какво ще рече напротив?

- Ама, че досадни въпроси задаваш!

– Така ли? – отвърна тя засегната и искаше да се извърне гърбом, но той отместа чаршафа, докато тя напразно се мъчеше отново да покрие корема си. Някакъв особен, почти обезумял блясък в очите му я

накара да забрави обидата и внимателно да се вгледа в лицето на годе-ника си. Очите му така се бяха вторачили във венериния ѝ хълм, сякаш го виждаше за пръв път.

– След три седмици ще се оженим – заговори тя, – и ще лежим така с часове.

– Да... Може би тогава ще си взема и отпуската...

– Така ли? Колко хубаво... Ще ставаме късно, защото през нощта може и да не спим... Какво удоволствие, нали, да се любим полусънливи, посреднощ в пълен мрак...

Той трепна, сякаш се стресна от дрямка.

– Посреднощ... в пълен мрак... – Само дете не изкрещя той.

– Шът, по-тихо! Какво ти става?

– Посреднощ, в пълен мрак... – повтори той вече с по-спокоен глас.

Тя го погали по шията, после по слепоочията.

– Нещо те мъчи – каза тя съвсем тихо, както се говори на спящ човек. – Аз мога да си представя какво ти е, но моля те не се тревожи за това... Ти не си нищо друго, освен един изпълнител на закона... Нека ги гризе съвестта онези, които развихриха цялата тая буря... Разбираш ли ме? Нека те се измъчват... А сега ела пак да се полюбим, душко!

IX

Накрая падна и Великият везир. Отначало бе съобщено, че се сваля от поста, за да премине на друга, не толкова отговорна работа, след това, че просто е освободен, докато накрая думата „свален“ бе заменена от „премахнат“. Значи не беше нито понижаване на ранга, нито преминаване на друга работа или пък освобождаване поради недобросъвестното изпълнение на държавните дела и по-специално на Кьорфермана, а просто сваляне от поста и поставянето му още същия ден под домашен арест с категоричното и жестоко обвинение, че има лоши очи.

Това, че погледът на везира беше малко кривоглед го знаеха всичките му близки, както и работещите с него. Но онова, което изуми хората бе как султанът, от чието око не убягваше нищо, не бе забелязал това досега? Не е и чак толкова лесно – оборваха ги други. Сега вече всички знаеха, че кривогледото око не винаги е опасно, ако това не е съчетано и с други неща. Ех, има работи, които можеш да ги тълкуваш както си искаш – намесваха се трети.

Непосредствено след падането на Великия везир отново плъзнаха предишните приказки: „Не ви ли разправяхме, че цялата тая патардия в крайна сметка е заради неговото сваляне“?

Ако е било така – противоречаха им другите, – сега, когато целта е постигната, защо не преустановят кампанията?

Именно за да не излезе наяве истинската причина, поради която я проведеха. Освен това, машината на ужаса, както ѝ е необходимо време, за да бъде приведена в движение, докато набере необходимата скорост, изисква също така време, за да намали скоростта си и накрая да спре.

Както се случва след всяка разруха, бе нужно известно време, докато се слегне прахта, вдигната при разместването на пластове, трусове и повсеместното сгромолясане. Нова вълна на чистката, която всички почувствуваха, че е последна, обхвана цялата държава. Хората не мислеха за нищо друго, освен как да се спасят от тази вълна, защото като последна им изглеждаше още по-страшна.

Х

Двамата лежаха прегърнати, тя напълно гола, а той полуразсъблечен. Само преди няколко мига ѝ бе казал истината, при което тя нито извика, нито заплака, сякаш я беше очаквала. С бяло като мрамор лице, тя го изслуша и само когато доближи лице до неговото, той усети как сълзите ѝ измокриха скулите му. Навярно така ще потече и киселината по очните ябълки, след като изгори очите му – помисли той.

Ако не одобрят неговата молба, ослепяването да се извърши според средновековния европейски начин (не се осмеляваше да поиска римско-картагенския, чрез слънцето, от страх да не го изтълкуват като липса на скромност) та, ако не одобрят ослепяването с тъмнина, навярно щеше да прибегне до киселината. Има и още по-лошо – му бе казал един приятел от службата, – помисли си за византийския, да не споменавам тибетския, най-ужасния от всички.

– Значи и деня, когато ми каза, че ще си вземеш отпуската, ти вече си знаел: – попита го тя.

– Да. Именно същия ден ми съобщиха за освобождаването ми от длъжност.

– Ах! – простена тя. – Но как си се стърпял, защо не ми каза?

– Не исках да те тревожа предварително. Все още тях някаква надежда, след като ми казаха да изчакам, без да се отлъчвам от столицата, докато се разгледа доносът срещу мен. Но надеждата постепенно гаснеше... По всичко личеше, че бяха повярвали на доноса.

– Но за какво? За какво? – само гдето не извика тя.

Гледаше очите му с тези тънки сиви нишки, сякаш да открие в тях претекста, който би могъл да им послужи като мотив за осъждането му.

– Ти питаш за какво – отвърна той и по лицето му се разля горчива усмивка. – Не причислявам себе си към хората с будни очи, към онези, които прозират по-ясно и по-далеч в бъдещето и са нежелани за всяка тиранична власт.

О, господи – помисли си тя. Баща ѝ една вечер бе казал почти същите думи.

– Та, аз не се причислявам към такива светли умове – продължи той. – Въпреки това има основателна причина нашите очи да не съществуват, с цел да се заличат следите.

– Какво? Не те разбирам – обади се тя.

– Толкова е просто. Ние сме свидетели на много неща, които трябва да се забравят.

– Кои вие?

– Ние, които до вчера сме служили в комисиите по ослепяването. Очите ни са видели твърде много неща, които не е трябвало да видят, разбираш ли ме?

– Неща, които не е трябвало да видите – изрече тя съвсем тихо. – Ужасни ли бяха?

– Несъмнено. Ние бяхме съвсем близо до механизма. Колелцата и ремъците му почти ни докосваха.

– Клетият! – прошепна тя и той отново усети сълзите ѝ върху скулите си, ала мисълта за киселината този път не му се стори толкова ужасна, като че ли кожата му бе станала по-малко чувствителна.

– Понякога списъците се спускаха направо, изготвени от горе – продължи той, – след което веднага започваше процедурата.

– Какъв ужас! – простена тя. – Значи всичките тези шушукания за разчистване на сметки не са били празни приказки.

Той само потвърди с глава.

Мария се притисна още по-плътнo до него.

– Ами другите? – попита след малко. – Всички ли, които са работили там ги очаква същото?

– Сигурно не. Най-напред ще сполети тези, в които се съмняват, че може да проговорят.

– И какво може да говорят. Но каква връзка имат с това очите? Преди всичко езикът е този...

– Устата също могат да онемееят – прекъсна я той. – Ако не се вразуми, след като му извадят очите – добави след малко.

– О, господи! – простена тя.

– Освен това, дори и да нямаше подозрения към нито един, част от нас пак щяха да бъдат пожертвувани.

Тя го гледаше в очите с такова състрадание, пораждащо се, когато е трудно да проумееш думите на другия.

– Може би това е и една от главните причини – продължи той. – Осъждат ни, та част от негодуванието да се стовари върху нас. Разбираш ли какво искам да кажа? На всеки би му се искало нещастията, които е причинил, да оправдае с нашите грешки.

В настъпилото за известно време мълчание всеки усещаше само дишането на другия.

– Още в самото начало, когато се зашушука за допуснатите от

комисиите грешки, нещо ме прободете в сърцето, но се помъчих да забравя за това – каза тя.

– А пък моят приятел в службата след първите приказки рече: „Удари и нашата камбана!“

Отново замълчаха. Долавяше се само движението на телата в стремежа им да намерят по-удобно положение за нова прегръдка.

– Затова ли един ден ме попита за Кюприлиите? – обади се тя. – Или е било случайно?

– Не, не беше случайно, макар да бях почти уверен в отговора ти. Знаех също, че и Кюприлиите си имат свои грижи. Въпреки всичко попитах, защото дето се казва, удавник за сламка се хваща.

– Сега разбирам защо веднъж, когато споменах, че ще се любим на тъмно, ти го повтори като в несвят: „Посреднощ... В пълен мрак...“

– Да. Още тогава, като че ли вече бях в онзи друг свят.

Тя дълго го гали.

– Ти винаги ще бъдеш тук, сред светлината, щом като съм с теб.

Очите му бяха твърде тъжни.

– Смяташ ли, че няма никаква надежда? – попита тя. – Не може ли някой да се застъпи?

Той поклати отрицателно глава, за да потвърди, че така смята.

– Но къде се обсъжда това? Къде ще се вземе решението за твоя случай например?

– Навярно никъде – отвърна той. – Решението може би е взето в деня, в същата минута, когато ми съобщиха, че срещу мене има донос.

– Ах, да... Заличаване на следите.

Тя взе да съжалява за безсмислените въпроси и отново го погали. Той едва отвърна на ласките ѝ. Само очите му бяха напрегнати, като пробождени от болезнена светлина. Впиваше жадния си поглед в гърдите ѝ, в моравосините петна по бедрата, ниско в корема, после още по-надолу между краката ѝ, които тя леко бе разтворила, за да може да се наслаждава на прелестите ѝ.

Гледа така жадно, за да може да запомни всичко – помисли си тя.

– Ще живея със спомена за теб – обади се той, сякаш бе прочел мислите ѝ.

– Ще те чакам – отвърна тя с разстроено глас. – Разбираш ли ме, ще те чакам, докато излезеш оттам... Ще живея само за теб, чуваш ли? Струва ми се, че ще умра, ако не остана в паметта ти такава, каквато съм сега, разбираш ли ме? Не искам да имам нито друг живот, нито да изглеждам другояче... Ще бъда само такава, каквато ще ме запомниш ти...

И знай, ако ме заличиш, аз наистина след това ще изчезна, както се изтрива рисунка с гума...

Той не отговори, само бавно започна да гали всички онези части на тялото ѝ, които само преди минути бе съзърцавал така жадно. Тя забеляза, че докато я милваше бе затворил очи. Представя си как ще ме гали в пълна тъмнота – помисли си тя.

Идеше ѝ да завие като на умряло, да закрепчи до небето и то не само заради бедата, зинала пред нея, а по-скоро от нещо друго, което и самата не искаше да признае, но смътно изплуваше от дълбините на съзнанието ѝ – страхът, че нямаше да удържи обещанието си.

– Ще взема да оследея и аз заедно с теб – каза тя като в треска. – През някое светло утро на верандата, съвсем лесно е... Така и двамата ще бъдем в един и същи свят... Тогава и да искам няма да мога да избягам от теб...

Плачът задави последните ѝ думи и той не ги чу.

– Глупости – отвърна бавно. – Преди малко говореше толкова хубаво. Сега защо приказваш глупости?

Отново започнаха мълчаливо да се гаят, докато той каза:

– Ние пак можем да бъдем заедно, но като деня и нощта. Аз ще съм нощта, а ти моят ден.

Риданието напълно я задави и тя не можа да отговори. Беше някакъв сподавен плач, прекъсван от сърцераздирателни вопли, от онези, които поражда плачът по нещо безвъзвратно загубено.

XI

Не бе трудно да се долови стихването на кампанията. Глашатаите не плъзнаха по улиците, за да известят възцаряването на предишното спокойствие, въпреки това всички разбраха, че градушката е отминала. Тук-там все още се нанасяха отделни удари, но те отекваха някак далечни и безжизнени, като закъснели гръмотевици.

Последните есенни дни все повече напомняха на обикновеното ежедневиe преди Кьорфермана. Една след друга бяха затворени службите за ослепяване, сякаш никога не са съществували, кафенетата отново се изпълниха с хора, по чиито лица се четеше радостта, че са избегнали ударите на слепотата. Ужасяващите думи като „злоок“, „кьорофис“, „тибетски начин“, които неотдавна се бяха появили на хоризонта, сякаш щяха да съпътствуват навеки живота им, започнаха бързо да се забравят.

Моравосините петна по белите бедра на Мария също постепенно изчезваха. Навярно така избледнява и образът ми в паметта му – мислеше си тя.

Какво ли прави сега, завързан в тъмните подземия? Така разправяха, че за да не могат да свалят черните превръзки от очите си, ги завързвали като осъдените на смърт.

Един техен близък им бе разказал какво става из подземията.

Полулегнали, наредени един зад друг, прекарвали часовете на деня. Някои от тях непрекъснато се молели, други плачели, кой мълчаливо, кой на глас. Трети сами си говорели с часове. Имало и такива, които негодували, крещели като обезумели, ругаели Черния декрет, докато накрая отново се успокоявали, молели за прошка, искали милост, отправяли молитви към аллаха да дари дълъг живот на султана. Мнозина, обхванати от религиозно опиянение, чакали деня на ослепяването, за да се освободят, както сами казвали, от гледките на този лъжовен свят. Някои пък изпадали в делириум и така унесени, държали с часове речи. Разправяли, че светът сега, когато не го виждали им се струвал по-красив и въпреки мрака, чувствували главите си много по-бистри. Сега разбрахме, казвали, че очите не внасят светлина в черепа на човека, а точно обратно, капка по капка като от развален кран, изцеждат светлината от мозъка и го изсушават.

Така говорели някои, но повечето стояли мълчаливо като онемели, само от време на време правели някакви безсмислени движения, сякаш

да отстранят паяжината пред завързаните си чела.

Какво ли прави сега? Дали бе успял да съхрани в паметта си образа ѝ, или междувременно той е започнал да избледнява?

Несъзнателно Мария опипваше скулите си, ъглите на устните, сякаш заличаването на образа ѝ се пренасяше от неговото въображение върху лицето ѝ. След това започваше да оглежда тялото си, местата където бяха сините петна, вече избледнели, и я завладяваха тъжни мисли за преходността на всичко в този свят.

Беше му казала, че ще го чака, но всъщност знаеше, че не беше точно така. Да, щеше да го чака, но само в мислите си и никога нямаше да го забрави, но това бе съвсем различно. Още първата неделя, когато него вече го нямаше, на масата настъпи мъртвешка тишина, защото всички знаеха, че той е там, откъдето няма да се върне такъв, какъвто е отишъл. Тя също разбра, че между тях всичко е свършено. Единствената и последна вест от него бе, че искането му да бъде ослепен по европейския начин било прието.

Няма смисъл да мислиш повече за него, ѝ бе казал баща ѝ. Твърде млада си, за да си зачерниш живота с един слепец. И освен това, ти ясно съзнаваш, че той не е ослепял от болест или родил се така по воля божия, а е белязан от държавата...

Тя нищо не каза, само се качи в стаята си и там безмълвно оплака раздялата си с него.

– Въпреки всичко Мария изпитваше някаква лекота в душата си, от това, че му се бе отдала. Повече не можеше нищо да направи за него.

Приближаваше зимата с дългите си досадни нощи и тя чувствуваше, че оттук нататък той наистина ще бъде нейната тъмна нощ с разпокъсан сън и нестихващи угризения. Понякога ѝ се струваше, че подобно чувство на вина кръжеше наоколо и извън нея, долавяше се в първите зимни ветрове, в потрепването на стъклата по прозорците и в цялата глъчка на живота.

XII

В средата на зимата изведнъж слепците изпълниха улиците и кафенетата. Хората се спираха по тротоарите и гледаха с известно учудване несигурната им походка. Въпреки че месеци наред бяха живели с ужасите на Кьорфермана, сега, когато виждаха плодовете му, стъписваха се на място като вцепенени.

Известно време, като че ли жертвите на декрета ги бе погълнала нощта и забравата и хората не съзнаваха, че вече няма да се сблъскват по улиците и кръстопътищата само със старите слепци, с познатия им вид и миролюбиво потропване на тояжките, с които очите и ушите им бяха привикнали. Но ето че ведно с първите зимни мразове, неочаквано се появиха безброй нови слепци.

В тях имаше нещо, което ги отличаваше от традиционните, някак обезпокояващо пристъпваха, и още по-застрашително беше потрепването на тояжките им по калдъръма.

Не са привикнали – казваха някои. Ослепяването им дойде внезапно, а не бавно и постепенно, както става обикновено, така че още не са усвоили новите навици. Онези, които ги слушаха, поклащаха недоверчиво глави. Само това да беше?

Онова, което най-много потресе всички, бе приликата в начина, по който въртяха главите си. Несъмнено това не беше случайно, а още по-малко плод на тайно споразумение помежду им, както се опитаха да пуснат слух някои, които във всичко виждаха само заговори срещу властта. На мнозина от тях им трябваше време, за да се съвземат, някои от раните, причинени докато са им вадили очите, други от психическите травми.

Някои, особено онези, които бяха обезочени по аристократическия начин, чрез слънцето, влизаха и сядаха в кафенетата или чайните с тежка и достолепна осанка. Но за това, освен обезщетението и добрата пенсия, несъмнено допринасяха и непокътнатите им по време на ослепяването очи. Ала повечето от жертвите на Кьорфермана напълно се бяха изоставили. Обличаха се лошо, с овехтели дрехи и вместо обувки, носеха нальми, което им придаваше още по-окаян вид.

Не бяха само насилствено ослепените, които в знак на недоволство ходеха лошо облечени. Дрипави се срещаха и сред тези, които бяха отишли в кьорофисите шумно и с достойнство. Но пък имаше и между

недоволните такива, които се обличаха добре, дори по-хубаво от преди и гордо се появяваха на публични места, сякаш по този начин искаха да отправят предизвикателство към всички с черните си зеещи ями.

Някои толкова се объркваша при тази гледка, че краката им се разреперваха, като че ли черните дупки бяха зинали под техните нозе.

Какво искат, че се въртят така наоколо? – питаха се хората помежду си. Защо не ги махнат от улиците, та да не ни разстройват с тия зеещи очни ями?

Но никой не надаваше ухо на подобни гласове. Из чайни и кафенета слепците не само, че стояха с часове и слушаха новините от вестниците, които четяха по съседните маси, но и коментираха помежду си: „Слава богу, че държавните дела сега вървят добре, та очите, които пожертвувахме не отидоха на вятъра. Жалко, че не можем да видим това, което става – обаждаше се някой от тях, – но нищо, макар да не го виждаме, можем да си го представим и заедно с останалите да се радваме“.

Мнозина изобщо не говореха, а стояха настръхнали като гарвани, докато други, според старата традиция на слепците, бяха намерили някакъв музикален инструмент, за да съпровождат с него героичните или любовни стихове, които сами бяха съчинили.

Притокът на слепците ставаше все по-голям, а ведно с него нарастваха и гласовете на възмущение. Заговори се за някакъв декрет, с който щели да приберат повечето от тях и да ги изпратят във вътрешността на страната (малко ли пустини имаше в империята?), та поне чужденците да не ги гледат.

Но държавата не само че не се вслуша в тези гласове, а през последната седмица на декември, именно в деня когато със специален декрет бе изразено съжаление към невинните и насилствено ослепените, в знак на милосърдие беше даден обяд за всички засегнати от Кьорфермана без изключение.

„Обядът на помирието“, както иронично го нарекоха по-късно злите езици, се състоя в султанския манеж, единственото помещение, където можеха да се поберат масите за хилядите поканени.

Слепците започнаха да се стичат от всички страни към манежа с нестихващо потропване на тояжки и нальми като предизвикаха такъв хаос, че стражите бяха принудени за дълго да преустановят движението в околните райони.

Въпреки че бяха дошли десетки служители да посрещат и упътват поканените, влизането в обширното помещение и особено заемането на местата по масите, се превърна в истинско стълпотворение. Някои

несъзнателно бутаха столовете, други не знаеха къде да оставят гуслите, които бог знае защо бяха взели със себе си, докато мнозина, търсейки с ръце яденето, целите се оплескваха, или без да искат разливаха чиниите.

Разправяха, че сред слепците, в окъсани дрехи и нальми, видели как се блъска да заеме място на една от масите и бившия велик везир.

На обяда в един отделен кът, присъствуваха и редица висши служители от Двора, правителството и седалището на шейх-юл-исляма. Бяха поканени също така журналисти и дипломати от чуждестранните посолства.

Един от висшите служители взе да произнася слово, но тъй като по-вечето от слепците бяха започнали междуременно да ядат, по-голямата част от речта му така и не се чу сред оглушителния шум на лъжиците. Въпреки това най-същественото в него, за необходимостта да се жертвуваш в името на общия интерес, и особено посланието на султана, който се обръщаше към всички да забравят случилото се, като останат и за-напред предани поданици на държавата, се разбра.

Развеселени от вкусната гозба, особено след халвата с орехи, макар и примесена с мазнината на ястието, мнозина от слепците взеха гуслите и започнаха да свирят.

Висшите служители, журналистите и чуждестранните дипломати от своите маси, мълчаливо следяха с очи гощавката.

– Във всяко зло има и по нещо добро. Мисля, че и у вас е познат този израз – обърна се германският консул към своя френски колега.

– Mais, oui, certainement² – отвърна другият.

– Този декрет, с това ужасно и непреводимо име, освен злините, които се виждат сега, от друга страна допринесе за развитието на устното творчество, в което според моите проучвания, се чувствуваше известен упадък напоследък в османската държава.

– Ах, така ли? – възкликна французинът, поглеждайки го учудено. После си спомни, че много отдавна онзи му бе казал, че се занимава с изследване на народната поезия, затова може би думите му се сториха на французина повече странни, отколкото цинични.

– За да се убедите, достатъчно е да хвърлите поглед към тази зала – отвърна другият.

– Ах, oui – каза французинът, без да откъсва очи от средата на помещението, където гълчавата на слепците бе достигнала своя апогей.

2. Да, разбира се. (фр.) – Б.пр.

КРАЙ

© 1991 Исмаил Кадаре
© 1992 Марина Маринова, превод от албански

Ismail Kadare
Enderr Mashtruese, 1991

Сканиране, разпознаване и редакция: NomaD, 2009 г.

Издание:

Исмаил Кадаре. Кьорферманът
Албанска, първо издание
Редактор: Екатерина Томова
Технически редактор: Димитър Бежански
Издание на Кооперация „Мини Мод“, Пловдив
Библиотека „Модерен свят“, София, 1992

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/12174>]